

20.06.2016

Dnro 179/2017

Puolustusministeriö

Viite: Dnro 801/40.02.00/2015

SUOJELUPOLIISIN LAUSUNTO SOTILASTIEDUSTELULAINSÄÄDÄNTÖÄ KOSKEVASTA TYÖRYHMÄN MIETINNÖSTÄ

Puolustusministeriö on pyytänyt Suojelupoliisin lausuntoa sotilastiedustelulainsäädäntöä koskevasta työryhmämietinnöstä. Mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sotilastiedustelusta, joka sisältäisi säännökset muun muassa sotilastiedustelun tarkoituksesta, kohteista ja toimivaltuuksista sekä sotilastiedustelutoiminnan ohjauksesta ja valvonnasta puolustushallinnosta. Ehdotettava laki kuuluu samaan kokonaisuuteen kuin sisäministeriön työryhmän ehdottama siviilitiedustelulainsäädäntö.

Lausuntonaan Suojelupoliisi toteaa seuraavaa:

Suojelupoliisi pitää tärkeänä, että Suomen turvallisuutta ja suomalaisen yhteiskunnan varautumista vakaviin ulkoisiin uhkiin kehitetään kokonaisvaltaisesti. Sotilastiedustelusta säätäminen palvelee tätä tavoitetta olennaisella tavalla ja on siten välttämätöntä. Siviili- ja sotilastiedustelua koskevilla yhteen sovitetuilla lainsäädännöillä voidaan varmistaa, että yhteiskunnan elintärkeät edut tulevat riittävästi suojatuiksi heikentyneen kansainvälisen turvallisuustilanteen olosuhteissa. Muun muassa kärjistyviin hybridiuhkiin varautuminen edellyttää, että sotilastiedustelulainsäädäntö siviilitiedustelulainsäädännön tavoin saatetaan voimaan mahdollisimman pian.

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan mietinnössä ehdotetut lainsäädäntöratkaisut ovat suuntaviivoiltaan oikeita ja perusteltuja. Suojelupoliisi kuitenkin katsoo, että lainsäädäntöehdotuksen ja sen perustelujen yksityiskohtissa on kehittämisen varaa. Suojelupoliisi lausuu niistä alla erityisesti sotilas- ja siviilitiedustelun muodostaman kokonaisuuden näkökulmasta. Koska sotilastiedustelua koskevat säännösehdotukset ja niiden perustelut näytetään verrattain laajasti sellaisinaan omaksutun siviilitiedustelumietinnöstä, on lausunto joiltain osin samansisältöinen kuin siviilitiedustelumietinnöstä annettu lausunto.

Mietinnön yleisperusteluosuus

Mietinnön jaksossa 2.2.3. (sivut 54-55) käsitellään puolustusvoimien tiedonhankintaa ulkomailla. Jaksoon sisältyy virke, jonka mukaan "turvallisuuskysymysten yleisestä globalisoitumiskehityksestä ja siitä seuranneesta ulkomaisten tiedustelutietojen merkityksen korostumisesta johtuen puolustusvoimat on viime vuosina suunnitelmallisesti laajentanut kansainvälistä yhteistyötään siten, että sen tällä hetkellä on katsottava kattavan kaikkien Suomen turvallisuuden kannalta olennaisten maiden tiedustelu- ja turvallisuusviranomaiset". Suojelu-

poliisi pitää kehitystä myönteisenä. Samasanainen lause sisältyi vuonna 2015 julkaistuun ns. tiedonhankintalakityöryhmän mietintöön, mutta tuolloin se koski Suojelupoliisin kansainvälistä yhteistyötä.

Mietinnön jaksossa 2.4.4.3. (sivut 111) käsitellään tarkkailutyyppejä tiedonhankintakeinoja, jollaisiksi mietinnössä määritellään tarkkailu, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu ja teleosoitteen ja teleosoitteen yksilöintitietojen hankkiminen sekä näitä keinoja tukeva laitteiden, menetelmien tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen. Mietinnössä esitetyn mukaan edellä mainitut tarkkailutyypiset keinot olisivat "niiden tehokkuuden ja vähäisen perusoikeuspuuttumisen takia tärkeitä tiedustelumenetelmiä sotilastiedustelussa, jossa tietoa hankitaan sotilastiedustelun kohteista". Suojelupoliisi toteaa, ettei edellä mainittuja menetelmiä, eikä etenkin teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua, voitane katsoa menetelmiksi, joilla vain vähäisesti puututaan perusoikeuksiin.

Sotilastiedustelua koskevan lain 6 luvussa ehdotetaan säädettäväksi tiedustelutiedon ilmoittamisesta rikostorjuntaan. Sääntely olisi luonteeltaan osaksi velvoittavaa. Mietinnön vaikutusarviointiin (luku 4) ei tästä huolimatta sisälly arviota siitä, millaisia taloudellisia vaikutuksia ilmoittamisesta koskevan sääntelyn soveltamisella olisi rikostorjuntaviranomaisten tai oikeushallinnon toimintaan. Vaikutusarviointiin ei myöskään sisälly selkeää arviota siitä, aiheutuuko sotilastiedustelua koskevien lupa-asioiden käsittelystä lisäresurssitarpeita tuomioistuinelaitokselle. Tämä on huomionarvoista erityisesti siksi, että siviilitiedustelumietintö sisältää edellä mainittuja asioita koskevat selkeät kustannusarviolaskelmat. On syytä huomata, että siviili- ja sotilastiedustelun kohteet (poliisilain 5 a luvun 3 § ja sotilastiedustelulain 1 luvun 4 §) olisivat suurelta osin samat tai samankaltaiset.

Mietinnön jaksossa 4.3.1. (sivu 169) käsitellään ehdotuksen vaikutuksia kansalaisten asemaan yhteiskunnassa ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan. Osuudessa esitetyn arvon mukaan ehdotuksella ei olisi merkittäviä vaikutuksia muun muassa perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumiseen. Suojelupoliisi toteaa, että arvioinnin lähtökohta vaikuttaa olevan toinen kuin siviilitiedustelumietinnössä, jonka vastaavan arviointiosuuden (siviilitiedustelumietinnön sivu 169) mukaan lainsäädännöllä puututtaisiin perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa suojattuihin oikeushyviin, erityisesti yksityiselämän suojaan ja luottamuksellisen viestin salaisuuteen. Suojelupoliisi huomauttaa, että kun siviili- ja sotilastiedustelulle ehdotetut toimivaltuudet olisivat lähes identtiset ja niiden kohteet suurelta osin samat, on kyseenalaista, voidaanko lainsäädäntöjen perusoikeusvaikutusten perustellusti katsoa näin merkittävästi eroavan toisistaan.

Mietinnön edellä mainittuun kansalaisten asemaa yhteiskunnassa ja kansalaisyhteiskunnan toimintaa käsittelevään jaksoon sisältyy lausuma (sivu 170), jonka mukaan "kansainvälinen yhteistyö voi vaikuttaa yhteiskunnallisesti liisäämällä kiinnostusta sotilastiedustelun toimintaa kohtaan". Jää epäselväksi, mitä tällä tarkoitetaan.

Mietinnön jaksossa 4.3.2. (sivu 170) käsitellään lakiehdotuksen vaikutuksia rikostorjuntaan ja turvallisuuteen. Jaksossa mainitaan, että "siltä osin kuin [sotilastiedusteluviranomaisen itse hankkimasta tai kumppaneilta saadusta] tiedosta voidaan erottaa maanpuolustuksen alalla tiedusteluun liittyviä rikoksia tai

maanpuolustuksen vaarantavaa toimintaa, puolustusvoimat vastaisi nykyiseen tapaan niiden estämisestä ja paljastamisesta". Suojelupoliisi toteaa, että sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 86 §:n 2 momentin mukaan puolustusvoimille säädetty rikosten estämis- ja paljastamistehtävä ei rajoita Suojelupoliisille laissa säädettyä toimivaltaa. Edellä mainitun lain 90 §:n 3 momentin mukaan Suojelupoliisilla on myös oikeus oma-aloitteisesti ottaa puolustusvoimien rikostorjuntatoimivaltaan kuuluvan rikoksen estäminen ja paljastaminen tutkittavakseen.

Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin liittyen Suojelupoliisi toteaa vielä, että lain 86 §:n voimassa olevan 3 momentin mukaan Suojelupoliisi huolehtii sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan liittyvän rikoksen ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan rikoksen selvittämisestä. Siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevassa mietinnössä ehdotetaan, että Suojelupoliisilta poistettaisiin esitutkintatehtävät ja -toimivaltuudet. Sen paremmin siviili- kuin sotilastiedustelulainsäädäntökään koskevaan mietintöön ei kuitenkaan näytä sisältyvän ehdotusta edellä mainitun momentin kumoamisesta tai muuttamisesta. Suojelupoliisi toteaa, että asiasta on syytä huolehtia lainsäädäntöehdotusten jatkovalmistelussa.

Lakiehdotus ja sen yksityiskohtaiset perustelut

Sotilastiedustelulain 3 § (Sotilastiedustelulain tarkoitus). Pykälän mukaan sotilastiedustelun tarkoituksena olisi hankkia ja käsitellä tietoa ulkoisista uhkista ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tueksi ja puolustusvoimista annetun lain (551/2007) tarkoitettujen puolustusvoimien tehtävien suorittamiseksi.

Suojelupoliisi toteaa, että vaikka ehdotettu pykälä ei sellaisenaan perusta puolustusvoimille tiedonhankintatoimivaltuuksia, jää siinä käytetty ulkoisten uhkien käsite ja sen suhde lain toimivaltuus- ja rekisterisäännöksiin jossain määrin epämääräiseksi. Pykälän sanamuotoa saattaisi olla tarpeen täsmentää siten, että tarkoitukseksi määriteltäisiin tiedon hankkiminen ja sen käsittely 4 §:ssä tarkoitetuista ulkoisista uhkista. Lisäksi Suojelupoliisi kiinnittää huomiota siihen, että pykälän perusteluiden (sivu 180) mukaan "pykälässä oleva maininta uhkien tunnistamisesta viittaisi toimintaan, jota ei vielä voitaisi konkretisoida tietyksi kohteeksi". Pykälään ei kuitenkaan sisälly perusteluiden viittaamaa mainintaa uhkien tunnistamisesta.

Sotilastiedustelulain 4 § (Sotilastiedustelun kohteet). Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi niistä kymmenestä toiminnasta, joista sotilastiedustelulla saataisiin hankkia kotimaassa ja ulkomailla tietoja. Pykälän perusteluiden mukaan pykälässä mainitut kohteet liittyisivät aina puolustusvoimien lakisääteisiin tehtäviin. Suojelupoliisi kuitenkin katsoo, että joidenkin pykälässä ehdotettujen kohteiden liityntä puolustusvoimien lakisääteisiin tehtäviin on etäinen tai epämääräinen. Tämä koskee etenkin pykälän 2 kohdassa mainittua ulkomaisten tiedustelutoimintaa ja 3 kohdassa mainittua valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaavaa toimintaa.

Pykälän 2 kohdan mukaan sotilastiedustelun tiedonhankinta voisi koskea ulkomaista tiedustelutoimintaa. Kohdan perusteluissa todetaan, että puolustusvoimista annetun lain 2 §:n 1 momentin a alakohdan mukaan Suomen sotilasliseen puolustamiseen kuuluu Suomen alueellisen koskemattomuuden turvaaminen. Lisäksi perusteluissa todetaan, että kohdan b alakohdan mukaan

Suomen sotilaalliseen puolustamiseen kuuluu kansan elinmahdollisuuksiin, perusoikeuksien ja valtiojohdon toimintavapauksien turvaaminen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen. Perusteluiden mukaan vieraan vallan tiedustelutoiminnan onnistuessa tällainen toiminta voi vaarantaa edellä tarkoitetuissa lainkohdissa tarkoitettut Suomen sotilaalliseen puolustamiseen kuuluvat edut. Perusteluissa mainitaan esimerkkinä ulkomaisen tiedustelutoiminnan kohteista muun muassa Suomen energiapolitiikka, strategisen tason päätöksenteko ja korkea teknologia sekä sen tutkimus ja tuotekehitys.

Suojelupoliisi toteaa pitävänsä kyseenalaisena, voidaanko sotilastiedustelulle säädettäväksi ehdotettu yleinen ulkomaista tiedustelutoimintaa koskeva tiedonhankintatehtävä perustaa puolustusvoimista annetun lain edellä mainittuihin säännöksiin. Puolustusvoimien tehtävää kansan elinmahdollisuuksien, perusoikeuksien ja valtiojohdon toimintavapauksien turvaamiseksi ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi valotetaan vain varsin niukasti puolustusvoimista annetun lain esitöissä. Puolustusvoimain säätämistä koskevassa hallituksen esityksessä HE 264/2006 vp tämä turvaamis- ja puolustustehtävä näytetään kuitenkin selvästi sidottavan sotilaallisten uhkien ja aseellisten hyökkäysten estämiseen ennalta. On jossain määrin vaikea nähdä, kuinka sellainen ulkomaan siviililuontoinen tiedustelutoiminta, joka kohdistuu esimerkiksi suomalaiseseen korkeaan teknologiaan, voisi muodostaa puolustusvoimain tehtäväsäännöksen perusteluissa tarkoitettua aseellisen hyökkäyksen uhkan.

Suojelupoliisi yhtyy nyt kyseessä olevan pykälän perusteluissa esitettyyn toteamukseen, jonka mukaan tiedustelun kohteita ei kaikilta osin voida jakaa selkeästi sotilas- ja siviililuonteisiin. Perusteluissa todetaan tästä johtuen olevan tarkoituksenmukaista, että sotilastiedustelu ja siviilitiedustelu voisivat hankkia tietoa osittain samoista kohteista. Toteamuksen paikkansapitävydestä ei Suojelupoliisin näkemyksen mukaan kuitenkaan seuraa, että sotilas- ja siviilitiedustelun kohteiden tulisi olla selvästi päällekkäisiä. Vaikka kaksinkertaisen toiminnan ja resurssien hukkakäytön riskiä pystytään jossain määrin vähentämään esimerkiksi toiminnan koordinoinnin avulla, seuraisi tehtävien päällekkäisyydestä vääjäämättä sellaisia käytännön yhteensovittamisongelmia, jotka voivat vaarantaa operatiivisen toiminnan.

Tiedustelulakihankkeiden keskeisenä lähtökohtana on alusta lähtien ollut, ettei viranomaisten toimivaltarajoja ole tarkoitus muuttaa. Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 86 §:n mukaan Suojelupoliisilla on yleistoimivalta hankkia tietoa ulkomaisesta tiedustelutoiminnasta kun taas puolustusvoimilla on erityistoimivalta hankkia tietoa sellaisesta tiedustelutoiminnasta, joka sotilaallisen maanpuolustuksen alalla kohdistuu Suomeen.

Suojelupoliisi pitää edellä mainituista syistä perusteltuna, että sotilastiedustelulain 4 §:n 2 kohtaa muutetaan siten, että sen perusteella voitaisiin hankkia tietoa *ulkomaisesta sotilastiedustelutoiminnasta ja tiedustelutoiminnasta, joka kohdistuu sotilaalliseen maanpuolustukseen*. Tällöin tiedonhankintatehtävä olisi linjassa niin puolustusvoimista annetussa laissa puolustusvoimille säädetyjen tehtävien kuin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 86 §:stä ilmenevän sotilas- ja siviiliviranomaisten välisen vakiintuneen tehtäväjaon kanssa.

Pykälän 3 kohdan mukaan sotilastiedustelulla voitaisiin hankkia tietoa valtio- ja yhteiskuntajärjestyksestä uhkaavasta toiminnasta. Kohdan perusteluista ilmenee, että tiedonhankinnan kohteena olisi Suomen sisäinen kumouksellinen toiminta.

ta. Suomessa lienee perinteisesti katsottu, ettei puolustusvoimien rauhanaikaisiin tehtäviin kuulu tällaisen toiminnan torjunta tai sitä koskeva tiedonhankinta. Kohdan perusteluissa ei selitetä, miksi sisäistä kumouksellista toimintaa koskevan tiedonhankinnan vakiintuneesta kannasta poiketen katsotaan kuuluvan Suomen sotilaalliseen puolustamiseen. Ainoa selittävä toteamus perusteluissa näyttäisi olevan maininta siitä, että "uhkaavan toiminnan taustalla voisi olla vieraan valtion pyrkimykset ja uhkaava toiminta voisi sisältää sotilaallisen toiminnan piirteitä, esimerkiksi hybrdivaikuttamisen keinoja". Suojelupoliisi toteaa, että jos näin olisi, voitaisiin tiedonhankinta todennäköisesti luontevammin perustaa ehdotetun pykälän 1 kohtaan (*sotilaallinen toiminta*) tai 7 kohtaan (*vieraan valtion suunnitelma tai toiminta, joka voi aiheuttaa vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille taikka [pitäisi olla: tai] muille tärkeille eduille*).

Pykälän 6 kohdan mukaan sotilastiedustelun kohteena voisi olla valtioon tai yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuva vakava uhka. Suojelupoliisi pitää ilmaisua "valtioon kohdistuva vakava uhka" ongelmallisena sekä sääntelyltä edellytettävän tarkkarajaisuuden kannalta että tiedonhankinnan kohteen puolustusvoimien lakisääteisiin tehtäviin liittymisen näkökulmasta. Kohdan perusteluissa selitetään verrattain laajasti (ja siviilitiedustelulakimietintöä vastaavasti) ilmaisun "yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuva vakava uhka" sisältöä, mutta niissä ei juuri lainkaan täsmennetä, mitä tarkoitettaisiin valtioon kohdistuvalla vakavalla uhkalla. Ilmaisun merkityssisältöä on siten syytä tarkentaa jatkovalmistelussa.

Kohdan perusteluissa (sivu 186) todetaan, että valtioon tai yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuva uhka voisi olla kyseessä myös silloin, kun kyse olisi vieraiden valtioiden välisestä sodasta tai muusta vaikutuksiltaan siihen verrattavasta Suomen ulkopuolisesta tapahtumasta. Suojelupoliisi toteaa, ettei vieraiden valtioiden välisen sodan tai sodanuhan voitane ilman muuta katsoa sisältävän Suomen valtioon tai elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvan vakavan uhkan, vaan tällaisen uhkaavan vaikutuksen mahdollinen käsillä olo olisi ratkaistava tapauskohtaisesti. Suojelupoliisin näkemyksen mukaan tiedonhankinta ulkomailla käytävästä sodasta tai siellä vallitsevasta sodanuhasta olisi muutenkin luontevammin perustettavissa pykälän 1 kohtaan (*sotilaallinen toiminta*) tai 8 kohtaan (*kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta uhkaava kriisi*).

Pykälän 10 kohdan mukaan sotilastiedustelun kohteena voisi olla puolustusvoimien kansainvälisen avun antamisen ja muun kansainvälisen toiminnan turvallisuuteen kohdistuva uhka. Kohdan perusteluiden (sivu 188) mukaan tietoa olisi tarve hankkia esimerkiksi luonnononnettomuusalueen kartoittamiseksi ja sille lähetettävän avun perille saattamiseksi sekä evakuoitoperaatioiden mahdollistamiseksi ja toteuttamiseksi. Esimerkkinä kohdan tarkoittamista tilanteista perustelut mainitsevat myös suomalaisten erityisosaajien lähettämisen ulkomaisiin erityistehtäviin esimerkiksi tuhoamaan joukkotuhoaseita ja analysoimaan niiden käyttöä.

Suojelupoliisi toteaa, ettei säännöksen ehdotettu sanamuoto välttämättä mahdollista esimerkeissä tarkoitettua tiedonhankintaa. Sanamuodon mukaan tiedonhankinnan kohteena näet voisi olla ainoastaan puolustusvoimien kansainvälisen avun antamisen tai muun kansainvälisen toiminnan *turvallisuuteen* kohdistuva uhka eikä se uhka tai tilanne, joka on antanut aiheen avun antamiseen. Koska säännös nykymuodossaan viittaa lähinnä ulkomaille lähetettävän henkilöstön omasuojan mahdollistamiseen, tulisi sanamuotoa ilmeisesti täsmentää jatkovalmistelussa.

Sotilastiedustelulain 8 § (Syrjinnän kieltö). Pykälän mukaan sotilastiedustelun toimenpiteen kohdentaminen ei saisi perustua ainoastaan henkilön alkuperää, kansalaisuutta, kieltä, uskontoa, vakaumusta, mielipidettä, poliittista toimintaa, ammattiyhdistystoimintaa, perhesuhteita tai seksuaalista suhtautumista koskeviin tietoihin, jollei tiedonhankinnan välttämättömyydestä muuta johdu.

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan on jossain määrin vaikea nähdä, mitä lisäarvoa pykälästä on, koska toimenpiteiden perustaminen ainoastaan pykälässä mainittuihin ominaisuuksiin olisi ilman nimenomaista kieltöäkin ilmeisen lainvastaista. On myös vaikea nähdä, kuinka sotilastiedustelussa edes voisi olla tarvetta perustaa tiedustelumenetelmän kohdentaminen ainoastaan esimerkiksi henkilön uskontoon tai seksuaaliseen suuntautumiseen. Viimeksi sanotun muodostamaa taustaa vasten pykälän loppuosaan sisältyvää mahdollisuutta poiketa syrjäntäkiellosta ei voitane pitää onnistuneena. Pykälän perusteluissa (sivu 190) kiellosta poikkeamisen mahdollistavaa säännöstä perustellaan hyvin ylimalkaisesti toteamalla, että "kohdentaminen edellä tarkoitetuilla tiedoilla, kuten esimerkiksi kansalaisuuden perusteella, saattaisi kuitenkin olla tietyissä tilanteissa välttämätöntä". Suojelupoliisi toteaa, että toimenpiteiden kohdentaminen "ainoastaan" esimerkiksi kansalaisuuden perusteella tuskin voinee missään olosuhteissa olla oikeutettua eikä edes tarkoituksenmukaista. Ehdotetussa muodossaan pykälä näyttäisi pikemminkin oikeuttavan syrjinnän kuin kieltävän sen.

Sotilastiedustelulain 9 § (Määritelmät). Pykälän 6 kohdassa ehdotetaan määriteltäviksi tietoliikenteen tekniset tiedot siten, että teknisillä tiedoilla tarkoitettaisiin viestiin liittyviä muita tietoja kuin viestin merkityksellistä sisältöä. Suojelupoliisilla ei sinänsä ole huomauttamista määritelmäsäännökseen, mutta se toteaa, että säännöksen perustelut (sivut 193-194) eivät ole säännöksen tulkin kannalta kaikilta osin relevantteja. Perusteluissa käsitellään verrattain laajasti kysymystä siitä, nauttivatko esimerkiksi verkon sisäinen signalointiliikenne, haittaohjelmaliikenne ja esineiden internetin ohjausliikenne luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa. Kysymys on teknisten tietojen määritelmän näkökulmasta harhaanjohtava, sillä määritelmä perustuu yksinomaan viestin merkityksellisen sisällön ja viestin muiden tietojen väliseen rajanvetoon. Tekniset tiedot saattavat kulloisestakin luonteestaan riippuen kuulua luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan piiriin tai sitten eivät.

Pykälän 8 kohdassa ehdotetaan määriteltäväksi valtiollinen toimija. Määritelmäsäännöksen mukaan valtiollisella toimijalla tarkoitettaisiin vieraan valtion viranomaista tai sellaiseen rinnastuvaa toimijaa. Kohdan perusteluiden (sivu 194) mukaan valtiollinen toimija voisi olla "myös yksityinen taho kuten yritys, muu ryhmittymä tai jopa yksityinen henkilö". Perusteluissa todetaan olennaista olevan arvioida esimerkiksi sitä, toimiiko tällainen yksityinen taho valtion määräysvallassa tai sen ohjauksessa.

Suojelupoliisi kiinnittää huomiota siihen, että valtiollisen toimijan määritelmällä on suuri merkitys lain soveltamisen kannalta, koska se määräisi useiden tiedustelumenetelmien käytön edellytyskynnyksen. Esimerkiksi telekuuntelua koskevan 32 §:n 2 momentin mukaan valtiolliseen toimijaan kohdistettavan telekuuntelun ainoa edellytys olisi se, että kuuntelulla voidaan olettaa saatavan tietoa "tiedustelutehtävän kannalta". Tätä vasten valtiotoimijan määritelmän ulottaminen valtion tai sellaiseen rinnastettavan tahon "ohjauksessa" toimiviin yksityisiin henkilöihin vaikuttaa perusoikeussuojan kannalta ongelmalliselta.

Siviilitiedusteluun sovellettuna ratkaisusta seuraisi, että esimerkiksi ISILin (valtion rinnastettava toimija) ohjauksessa toimiva Suomessa oleva yksittäinen henkilö ei nauttisi lainkaan perusoikeussuojaa.

Sotilastiedustelulain 10 § (Tiedustelumenetelmien käytön edellytykset). Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettävän tiedustelumenetelmien käytön yleiseksi edellytykseksi asetettavasta ns. tuloksellisuusodotuksesta. Suojelupoliisi katsoo ehdotettavan säännöksen olevan sinänsä asianmukainen, mutta toteaa perusteluiden (sivut 195-196) olevan paikoin sekavat ja niiden koskevan osaksi muuta asiaa kuin sitä, joka tulisi perustella. Momentin perusteluita on syytä täsmentää jatkovalmistelussa.

Sotilastiedustelulain 13 § (Tiedustelutehtävä). Pykälässä säädettäisiin tiedustelutehtävästä. Pykälän mukaan tiedustelutehtävällä tarkoitettaisiin pääesikunnan tiedustelupäällikön sotilastiedusteluviranomaiselle antamaa toimeksiantoa tiedustelutiedon hankkimiseksi 4 §:ssä tarkoitetusta sotilastiedustelun kohteesta. Tiedustelutehtävän olisi perustuttava joko sotilastiedustelun tarkoitukseen tai sotilastiedustelun asiakkaan tietopyyntöön.

Suojelupoliisi toteaa tiedustelutehtävää koskevan sääntelyn muodostavan osan erittäin monipolvista kokonaisuutta, johon kuuluvat muun muassa sotilastiedustelun painopisteiden asettamismekanismi (11 §), sotilastiedustelun asiakkaiden tietopyynnot (16 §), varsinainen tiedustelutehtävän määrittämismekanismi (nyt kyseessä oleva 13 §), sotilastiedustelun kohteet (4 §) ja eri tiedustelumenetelmiä koskevat säännökset. Monipolvinen sääntelymalli saattaa muodostua ongelmaksi etenkin silloin, kun tiedustelumenetelmän käytöstä päättävä taho arvioi, täytyvätkö tiedustelumenetelmän käytön lakisääteiset edellytykset.

Tiedustelutehtävästä todetaan sitä koskevissa perusteluissa (sivu 199) muun muassa seuraavaa:

"Tiedustelutehtävällä määriteltäisiin tarkemmin ne konkreettiset kohteet, joista hankituilla ja käsitellyillä tiedoilla pystyttäisiin vastaamaan [sotilastiedustelun asiakkaan] tietopyyntöön. Tiedustelutehtävän suunnittelisi pääesikunta. Tiedonhankinnan ja hankitun tiedon käsittelyn ja tarvittavan analysoinnin toteuttaisi tiedonhankinnan suorittava sotilastiedusteluviranomainen. Lisäksi pääesikunta osallistuisi hankitun tiedon analysointiin sekä tietopyyntöön vastaamiseen. Tiedustelutehtävällä kohdistettaisiin ja rajattaisiin edelleen sotilastiedustelun toimivaltuuksien käyttöä. Tiedustelutehtävällä määriteltäisiin konkreettisemmin ne asiat, tiedontarpeet ja tiedustelun kohdistuminen, joista tiedustelutehtävän toteuttamiseksi hankittaisiin tietoa. Tiedustelutehtävä voitaisiin kohdistaa esimerkiksi tiettyyn laajaan maantieteelliseen alueeseen, sillä tapahtuvaan toimintaan tai muuhun vastaavaan, josta voitaisiin tarvittavia tietoja tietopyyntöön vastaamiseksi olettaa saatavan. Tiedustelutehtävässä ei vielä määriteltäisi yksityiskohtaisesti kohteita esimerkiksi henkilötasolla tai tietyn tilan tai alueen tasolla, vaan ne määriteltäisiin tiedustelutehtävän perusteella tiedonhankintaa toteuttavan sotilastiedusteluviranomaisen toimesta. Tiedustelutehtävän ja konkreettisten kohteiden kautta sotilastiedusteluviranomainen määrittelisi tapauskohtaisesti ne toimivaltuudet, joita käyttämällä tarvittavaa tietoa olisi hankittavissa."

Kaiken kaikkiaan tiedustelutehtävän kuvausta, sellaisena kuin se asiaa koskevan säännöksen perusteluissa esitetään, on pidettävä varsin ylimalkaisena.

Tiedustelumenetelmien käyttöä koskevista sotilastiedustelulain 3 ja 4 lukujen pykäläehdotuksista voidaan kuitenkin havaita, että tiedustelutehtävää koskevalla sääntelyllä on suuri merkitys arvioitaessa eri tiedustelumenetelmien edellytyskynnysten täyttymistä ja laajemminkin oikeutta tiedustelumenetelmien käyttöön. Tiedustelumenetelmäkohtaisten edellytyskynnysten täytyminen näet määräytyisi lain 3 ja 4 luvussa sen mukaan, onko tiedustelumenetelmän käyttö esimerkiksi välttämätöntä tietojen saamiseksi "tiedustelutehtävän kannalta" tai voidaanko sillä olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi "tiedustelutehtävän kannalta". Tiedustelutehtävän ylimalkaisesta määrittelystä näyttäisi seuraavan, että soveltamistilanteessa on erittäin vaikea arvioida, täytyvätkö edellytyskynnykset. Ilmaisuun "tiedustelutehtävän kannalta" liittyy yli-päätään tulkinnanvaraisuutta.

Vaikka tiedustelutehtävällä 13 §:n mukaan tarkoitetaan pääesikunnan tiedustelupäällikön sotilastiedusteluviranomaiselle antamaa toimeksiantoa tiedustelutiedon hankkimiseksi 4 §:ssä tarkoitettusta sotilastiedustelun kohteesta, on edellä kuvattu sääntelyratkaisu omiaan hämärtämään tiedustelumenetelmien käyttöedellytysten ja sotilastiedustelun perustehkaluettelon välistä yhteyttä. Suojelupoliisi pitäisi parempana, että eri tiedustelumenetelmien edellytykseksi säädettäisiin se, että tiedustelumenetelmän käytöllä on erittäin tärkeä merkitys tai että se on välttämätöntä tiedon saamiseksi 4 §:ssä tarkoitettusta toiminnasta.

Sotilastiedustelulain 15 § (Yhteistyö Suojelupoliisin kanssa). Suojelupoliisi pitää ehdotettavaa pykälää sinänsä hyvänä, mutta kiinnittää huomiota sen perusteluihin. Pykälän 1 momentin perusteluissa (sivu 200) todetaan, että sotilastiedusteluviranomaisen ja Suojelupoliisin välisessä yhteistyössä "olisi pidettävä erityistä huomiota siihen, että tiedustelu pidettäisiin erillään rikosperusteisesta toiminnasta. Toimivaltuuksien käyttötarkoitus ja edellytykset poikkeavat merkittävästi toisistaan. Sotilastiedustelun toimivaltuuksia ei saisi käyttää rikostorjunnan tai esitutkinta- ja pakkokeinolakien toimivaltuuksien laajentamiseen."

Suojelupoliisi toteaa jäävän epäselväksi, mitä perusteluiden viittauksella esitutkinta- ja pakkokeinolakien mukaisten toimivaltuuksien "laajentamiseen" tarkoitetaan. Siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevan ehdotuksen mukaan Suojelupoliisilta poistettaisiin esitutkintatehtävät ja -valtuudet, eikä se siten vastaisuudessa soveltaisi lainkaan esitutkinta- tai pakkokeinolakia.

Pykälän 2 momentti koskisi sotilastiedusteluviranomaisten yhteistyötä muiden viranomaisten kuin Suojelupoliisin kanssa. Momentin perusteluiden mukaan "sotilastiedustelutoiminta on lähellä rikostorjuntaa ja on muutenkin erittäin salaista toimintaa". Toteamus näyttäisi olevan ristiriidassa mietinnön niiden lukuisten muiden lausumien kanssa, jotka korostavat sotilastiedustelun ja rikostorjunnan välisiä perustavanlaatuisia eroja.

Sotilastiedustelulain 18 § (Kansainvälinen yhteistyö). Pykälän ehdotetun 1 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomainen voisi Suomen turvallisuuden varmistamiseksi tehtäviinsä liittyen vaihtaa tiedustelutietoja ulkomaisten tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden kanssa salassapitosäännösten estämättä sekä osallistua tiedustelutietojen hankkimiseen ja arvioimiseen liittyvään kansainväliseen yhteistyöhön.

Vaikka henkilötietojen luovuttamisesta kansainvälisessä yhteistyössä ehdotetaan erikseen säädettäväksi lain 119 §, jää nyt kyseessä olevan momentin pe-

rusteluiden valossa jossain määrin epäselväksi, sovellettaisiinko myös tätä momenttia henkilötietojen luovuttamiseen. Momentin perusteluissa (sivu 203) käsitellään näet Euroopan unionin tietosuojaa koskevia säädöksiä ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä koskien henkilötietojen luovuttamista unionin alueen ulkopuolelle. Henkilötietojen kansainvälistä luovuttamista koskevan sääntelyn (119 §) ja kansainvälistä tiedonvaihtoa koskevan yleissääntelyn (18 §) suhdetta lienee näin ollen syytä tarkentaa jatkovalmistelussa.

Sotilastiedusteluviranomaisen ulkomaisilta kumppaneiltaan vastaanottamien tietojen käsittelyn osalta momentin perusteluissa (sivu 204) mainitaan, että jos saatu tieto on epätarkkaa, ei sotilastiedusteluviranomainen saisi sitä käyttää tai sen olisi hävitettävä tieto. Suojelupoliisi toteaa, että tällaiset kiellot ja velvoitteet voinevat liittyä ainoastaan henkilöitä koskevien virheellisten tietojen käsittelyyn eivätkä kansainvälisessä yhteistyössä saatujen epätarkkojen tietojen käsittelyyn laajemmin. Tiedustelutiedon perusluonteeseen voidaan katsoa kuuluvan, että siihen sisältyy epävarmuustekijöitä, epätarkkuuksia ja tulkinvaraisuutta. Tästä ei kuitenkaan tule seurata, että tietoa ei saisi käyttää, eikä etenkään, että se olisi hävitettävä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kansainvälistä yhteistyötä koskevasta päätöstoimivallasta. Momentin mukaan pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättäisi kansainvälisestä yhteistyöstä Suomessa ja ulkomailla sekä siihen liittyvien toimivaltuuksien käytöstä.

Suojelupoliisi pitää sääntelyratkaisua ongelmallisena. Sen toteuttamisesta seuraisi, että pääesikunnan tiedustelupäällikkö voisi myöntää ulkovaltojen tiedustelupalveluille luvan käyttää Suomessa sellaisia esimerkiksi telekuuntelun, teknisen kuuntelun ja paikkatiedustelun kaltaisia tiedustelumenetelmiä, joita Suomen sotilastiedusteluviranomaiset eivät itsekään saisi täällä käyttää ilman tuomioistuimen lupaa. Momentin sanamuoto merkitsisi myös, että tiedustelupäälliköllä olisi oikeus myöntää johtamalleen organisaatiolle lupa käyttää muutoin tuomioistuimen päätösvaltaan kuuluvia tiedustelumenetelmiä Suomessa, kunhan käyttö tapahtuisi "kansainvälisessä yhteistyössä".

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan pykälässä tulisi erottaa toisistaan kansainvälisen yhteistyön puitteissa tapahtuva tiedustelumenetelmän käyttö yhtäältä Suomessa ja toisaalta ulkomailla. Suomen alueella tapahtuvan kansainvälisen yhteistyön osalta tiedustelupäälliköllä voinee olla valta päättää ainoastaan sellaisista tiedustelumenetelmistä, joiden käytöstä Suomessa hän muutenkin saisi päättää. Pykälään olisi myös aiheellista lisätä säännös, jonka mukaan Suomen alueella toteutettavan tiedustelumenetelmän käytön on tapahduttava Suomen sotilastiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa.

Sotilastiedustelulain 4 luvun (Tiedonhankintatoimivaltuudet) johdanto-osuus. Johdanto-osuudessa kirjoitetaan sivulla 206 seuraavasti:

"Kaikissa tilanteissa ei ole esimerkiksi tietolähteen turvallisuuden takaamiseksi tarkoituksenmukaista esiintyä tiedusteluviranomaisena tai tiedustelutehtävän turvaamiseksi ottaa yhteys mahdolliseen tietolähteeseen. Sotilastiedusteluviranomaisen tiedonhankintatarkoituksen paljastuminen voitaisiin estää käyttämällä esimerkiksi vääriä henkilötietoja tai peitehenkilöllisyyttä. Paljastuminen tulisi voida estää tarvittaessa jo ennen kuin sotilastiedusteluviranomainen tekisi esimerkiksi ratkaisun tietolähteen käyttämisestä. Sotilastiedusteluviranomaisen tulisi voida varmistua myös vapaaehtoisesti sotilasviranomaista avus-

tavan henkilön todellisesta vapaaehtoisuudesta tehtävään ja muista motiiveista."

Suojelupoliisi toteaa, että edellä olevassa katkelmassa kuvattu tarve on todellinen, mutta sotilastiedustelulain 3 luvussa säädettäväksi ehdotettujen tiedustelumenetelmien määritelmien näkökulmasta kyse ei ole tietolähdetoiminnasta vaan peitetoiminnasta. Kuvatunkaltaiseen toimintaan sovellettaisiin näin ollen peitetoimintatoimivaltuuden käyttöä koskevaa sääntelyä.

Johdanto-osuudessa todetaan sivulla 207 lisäksi seuraavaa:

"Koska kaikki sotilastiedustelun kohteisiin liittyvä toiminta ei ole katsottavissa sotilaalliseksi toiminnaksi tai kansallista turvallisuutta vakavasti vaarantavaksi toiminnaksi, kuten yksityisen yrityksen tuotekehitys, kaikki tiedustelumenetelmät eivät ole kaikissa tilanteissa käytettävissä. Näin ollen tiedustelumenetelmän käytöstä päättävän tahon olisi päätöstä tehdessään tai lupaa antaessaan kiinnitettävä huomiota siihen, onko tiedustelumenetelmän käytön kohde sellainen, jonka luottamukselliseen viestintään voidaan puuttua."

Edellä lainattu katkelma on monellakin tapaa vaikeaselkoinen. Ensinnäkin, kun lain 4 §:n (Sotilastiedustelun kohteet) perusteluissa nimenomaisesti todetaan, että pykälässä säädettäisiin tyhjentävästi sotilastiedustelun kohteista, on vaikea ymmärtää, mihin muihin ilmiöihin ja millä perusteella tiedustelumenetelmien käyttö voitaisiin kohdistaa. Toiseksi on vaikea ymmärtää, mitä viittauksella "yksityisen yrityksen tuotekehitykseen" halutaan viestiä. Kolmanneksi jää epäselväksi, mihin tilanteisiin lainauksen loppuosaan sisältyvällä maininnalla "luottamuksellisen viestintään puuttumisesta" halutaan viitata. Perusteluita tulisi edellä mainituilta osin täsmentää jatkovalmistelussa.

Sotilastiedustelulain 20 § (Suunnitelmallisesta tarkkailusta päättäminen). Pykälän 1 momentin perusteluiden (sivu 209) mukaan suunnitelmallista tarkkailua koskeva päätös "olisi tehtävä jokaisen havainnoinnin kohteen osalta erikseen ja siinä olisi yksilöitävä jokainen havainnoinnin kohteeksi joutuva henkilö". Kuitenkin pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan päätöksessä olisi mainittava toimenpiteen kohteena oleva henkilö tai henkilöryhmä. Suojelupoliisi toteaa, että 2 momentin 2 kohdan sallima mahdollisuus mainita päätöksessä henkilöryhmä henkilön sijasta tarkoittaisi nimenomaan sitä, että päätöksessä ei tarvitse "yksilöidä" jokaista havainnoinnin kohteeksi joutuvaa henkilöä".

Sotilastiedustelulain 23 § (Tekninen kuuntelu). Pykälän perusteluissa (sivu 213) todetaan vapautensa menettäneeseen henkilöön kohdistuvan teknisen kuuntelun osalta, että "sotilastiedustelutoiminnassa erotuksena poliisilain 5 luvun 17 §:n käyttötilanteisiin olisi huomioitava myös se, ettei puolustusvoimilla ole oikeutta ottaa henkilöä kiinni. Tästä johtuen sotilastiedustelutoiminnassa ei olisi tarvetta vapautensa menettäneen henkilön kuunteluun normaalioloissa."

Suojelupoliisi toteaa, että puolustusvoimien kiinniotto-oikeuksista säädetään laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa. Lisäksi Suojelupoliisi toteaa, että siinä missä edellä mainitussa lainauksessa näytetään todettavan vapautensa menettäneen henkilön tekninen kuuntelu tarpeettomaksi toimivaltuudeksi sotilastiedustelutoiminnassa, tuon saman toimivaltuuden välttämättömyyttä perustellaan sekä aiemmin mietinnön sivulla 213 että jäljempänä mietinnön sivulla 215.

Sotilastiedustelulain 24 § (Teknisestä kuuntelusta päättäminen). Pykälän perusteluissa (sivu 215) esitetään esimerkki vapautensa menettäneeseen henkilöön kohdistuvasta teknisestä kuuntelusta ja siihen liittyvän kiirepäätösmenettelyn tarpeellisuudesta. Esimerkki koskee tilannetta, jossa kaksi Suomessa olevaa vieraan valtion tiedustelupalvelun edustajaa tapaavat, jolloin sotilastiedusteluviranomaiselle voi syntyä kiireellinen tarve nauhoittaa keskustelu esimerkiksi älypuhelimella. Suojelupoliisi toteaa olevan epätodennäköistä, että kyseiset vieraan valtion tiedustelu-upseerit olisivat vapautensa menettäneitä henkilöitä. Kiirepäätösmenettelyn tarpeellisuuden kuvaamiseksi olisi niin muodin aiheellista kehitellä jokin toinen esimerkki.

Sotilastiedustelulain 29 § (Tekninen laitetarkkailu). Pykälän 1 momentin perusteluissa (sivu 220) käsitellään teknisen laitetarkkailun, teknisen kuuntelun ja telekuuntelun välistä rajanvetoa todeten siitä seuraavaa:

"Voimassa olevasta poliisilaista tai sen perusteluista ei ilmene kuin välillisesti, että säännöksessä mainitulla viestin sisällöllä tarkoitetaan nimenomaan viestin sisältöä telekuuntelun ja teknisen kuuntelun tarkoituksessa eli silloin, kun viestintä tapahtuu kahden ihmisen välillä reaaliaikaisesti tietokoneelta tai älypuhelimesta. Siten esimerkiksi kyseiselle laitteelle jo tallentuneet tai tallennetut asiakirjat, jotka eivät ole teknisen kuuntelun tai telekuuntelun reaaliaikaisessa yhteydessä, kuuluvat teknisen laitetarkkailun piiriin. Teknisellä laitetarkkailulla voitaisiinkin hankkia tietoa esimerkiksi tietojärjestelmään tallennetuista asiakirjoista. Asiakirjat eivät kuitenkaan saisi olla luottamuksellisen viestin suojan soveltamisalan piirissä, jota koskisivat muut tässä laissa säädetyt toimivaltuudet."

Pykälän 2 momentiksi ehdotetaan otettavan säännös, jonka mukaan teknistä laitetarkkailua ei saisi kohdistaa henkilöiden väliseen viestiliikenteeseen eikä sillä saataisi hankkia tietoa viestin sisällöstä tai välitystiedoista. Momentin perusteluiden mukaan momentti "selkeyttäisi linjanvetoa eri tiedustelumenettelmien välillä".

Suojelupoliisi toteaa näkemyksensä, että pykälään ehdotettu 2 momentti ei selkeyttäisi vaan 1 momentin epäselvien perustelujen johdosta pikemminkin entisestään hämärtäisi eri toimivaltuuksien välistä rajanvetoa.

Teknistä laitetarkkailua koskevan pykäläehdotuksen 2 momentin tulkintaa vaikeuttaa vielä mietinnön sivulle 221 sisältyvä perustelulausuma, jonka mukaan:

"Edellä sanottu [kielto kohdistaa teknistä laitetarkkailua henkilöiden väliseen viestiliikenteeseen sekä hankkia sillä tietoa viestin sisällöstä tai välitystiedoista] ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei yksityisen viestin suojan ulkopuolella olevaan viestintään voitaisi puuttua. Jos viesti ei olisi yksityisen viestin suojan piirissä, voitaisiin tällaisen viestin sisällöstä ja tunnistamistiedoista hankkia tietoa. Jälkimmäinen tilanne tulisi kyseeseen etenkin tilanteissa, joissa teknistä laitetta käytäisi esimerkiksi tunnistettu vieraan vallan sotilasviranomaisena."

Perustelulausumassa näytetään mielletyn osaksi väärin luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan ja toimivaltuuslainsäädännön välinen suhde. Pykälän ehdotettu 2 momentti säätäisi kiellosta kohdistaa teknistä laitetarkkailua henkilöiden väliseen viestiliikenteeseen sekä kiellosta hankkia sillä tietoa viestin sisällöstä tai välitystiedoista. Kielto ei sanamuotonsa puolesta ottaisi kantaa siihen, nauttiiko viestivä henkilö luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa

vai ei, sillä sen tarkoituksena olisi ainoastaan selkeyttää linjanvetoa eri tiedustelumenetelmien määritelmien ja käyttöalojen välillä. Siitä seikasta, että tietyn henkilön viesti ei kuulu luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan piiriin, ei seuranne, että kyseisellä viestillä ei lainkaan olisi sisältöä eikä välitystietoja. Tämän lisäksi on syytä muistaa, että luottamuksellisen viestin salaisuutta koskeva perustuslain 10 §:n 2 momentin säännös ei suojaa vain viestin lähettäjä, vaan kysymyksessä on viestinnän molempien osapuolten perusoikeus. Jotta perusteluissa mainitun "teknistä laitetta käyttävän tunnistetun vieraan vallan sotilasviranomaisen" viestintään voitaisiin edes periaatteessa kohdistaa tiedustelumenetelmän käyttöä vapaammin edellytyksin kuin jonkun toisen henkilön viestintään, edellyttäisi se ilmeisesti jokseenkin varmaa ennakkotietoa siitä, että myöskään viestinnän toinen osapuoli ei nauti luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa.

Sotilastiedustelulain 32 § (Telekuuntelu). Pykälän 2 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomaiselle voitaisiin antaa lupa valtiollisen toimijan telekuunteluun. Pykälän 3 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomaiselle voitaisiin antaa lupa muun kuin valtiollisen toimijan telekuunteluun, jos sillä voitaisiin arvioida olevan erittäin tärkeä merkitys tiedustelutehtävän kannalta.

Suojelupoliisi on edellä jo lausunut valtiollisen toimijan määritelmän laajuudesta sekä ilmaisun "tiedustelutehtävän kannalta" epämääräisyydestä, joten se keskittyy tässä kommentoimaan valtiolliseen toimijaan kohdistettavan telekuuntelun matalaa edellytyskynnystä.

Lakiehdotuksen 10 §:n 1 momentin mukaan tiedustelumenetelmän käytön edellytyksenä olisi, että sillä voidaan olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta. Tämä ns. tuloksellisuusodotus olisi telekuuntelun käytön ainoa edellytys silloin, kun kyse on valtiolliseen toimijaan kohdistuvasta telekuuntelusta.

Lakiehdotuksen 32 §:n 2 momentin perusteluiden (sivu 223) mukaan sääntelyratkaisun taustalla olisi se, että "esimerkiksi lain 4 §:n 1 kohdan tarkoittama sotilaallinen toiminta ei nauti perustuslain 10 §:n 3 momentin [pitäisi olla: 2 momentin] suojaa, joten tällaiseen toimijaan kohdistetulla telekuuntelulla ei puututtaisi perusoikeussuojaan. Telekuuntelulla voitaisiin näin ollen hankkia tietoa sotilaallisen toimijan palveluksessa olevasta henkilöstä tämän edustaes-sa sotilaallista toimijaa."

Suojelupoliisi viittaa siihen, mitä se edellä totesi lausuessaan teknistä laite-tarkkailua koskevasta pykäläehdotuksesta. Luottamuksellisen viestin salaisuutta koskeva perusoikeussäännös ei suojaa vain viestin lähettäjä, vaan kysymyksessä on viestinnän molempien osapuolten perusoikeus. Jotta sotilaallisen toimijan palveluksessa olevan henkilön tai muun valtiollisen toimijan viestintään voitaisiin kohdistaa telekuuntelua tavanomaista matalammalla kynnyksellä, tulisi ilmeisesti edellyttää, että myöskään viestinnän toinen osapuoli ei nauti luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa. Telekuuntelun osalta tämä ei liene yleensä mahdollista, koska varmaa ennakkotietoa siitä, kenen kanssa kuuntelun kohteena oleva henkilö tulee viestimään, ei voine olla olemassa.

Periaate, jonka mukaan perustuslain 10 §:n 2 momentissa säädetty perusoikeus kuuluu viestintäsuhteen molemmille osapuolille, näytetään kuitenkin ainakin osaksi tunnustetun nyt käsiteltävänä olevan säännöksen perusteluissa. Niissä näet myös todetaan (sivu 223), että "kahden valtiollisen toimijan välinen viestintä ei ole luottamuksellisen viestin salaisuuden piirissä", ja että säännök-

sen tarkoittama telekuuntelu "saa siten kohdistua ainoastaan viestintään, joka tapahtuu valtiollisen toimijan sisäisesti tai valtiollisten toimijoiden välillä". Perusteluista ei kuitenkaan ilmene, kuinka telekuuntelu voitaisiin ennakkoon esimerkiksi teknisin menetelmin rajata koskemaan ainoastaan kahden valtiotoimijan välisiä viestintätapahtumia. Väilillisesti perusteluista käy ilmi, ettei tämä ole mahdollista, sillä niissä todetaan, että "kaikki muu viestintä olisi hävitettävä siten kuin jäljempänä tässä esityksessä säädetään". Lausumalla viitataan ilmeisesti lakiehdotuksen 83 §:n säännökseen, jonka mukaan "tämän lain perusteella" saatu tieto olisi hävitettävä viipymättä sen jälkeen kun on käynyt ilmi, ettei sitä tarvita tai sitä ei saa käyttää sotilastiedustelun tehtävien hoitamiseksi.

Suojelupoliisi toteaa, että tietojen hävittämisvelvollisuutta koskevalla sääntelyllä ei voida jälkikäteen muuttaa sitä seikkaa, että luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan puututtiin sillä hetkellä kun suojan piiriin kuuluvat tiedot saatiin haltuun. Päinvastainen tulkinta merkitsisi sitä, että poliisi- ja pakkokeinolaieissakin säädetyllä telekuuntelulla puututaan vain vähäisessä määrin luottamuksellisen viestin salaisuuden piiriin. Lisäksi Suojelupoliisi toteaa, ettei 83 §:n hävittämissäännös sanamuotonsa puolesta edes näyttäisi edellyttävän, että sotilastiedusteluviranomainen hävittää luottamuksellisen viestin salaisuuden piiriin kuuluvan viestin kun se on sen sellaiseksi todennut. Säännöksen säätämä velvollisuus koskisi irrelevanssiperusteisesta hävittämisestä, jossa on kyse muusta asiasta.

Sotilastiedustelulain 35 § (Televalvonta). Pykälän 1 momentti sisältäisi määritelmäsäännöksen, jonka mukaan televalvonnalla tarkoitettaisiin välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista. Momentin perusteluissa (sivu 227) täsmennetään, että määritelmän rajoittuminen viestiä koskeviin tietoihin tarkoittaisi sitä, että viestiin liittymätön tietokoneiden välinen ohjausliikenne ei olisi luottamuksellisen viestinnän suojan piirissä. Perustelulausumasta jää epäselväksi, katsotaanko tästä seuraavan, että viestintäsalaisuuden ulkopuolelle jäävät tiedot olisivat vapaasti hankittavissa. Suojelupoliisi toteaa, että ilmeisesti myös tällaisten tietojen hankkimisen olisi perustuttava laissa säädettyyn toimivaltuuteen.

Pykälän 2 momentti sisältäisi valtiolliseen toimijaan kohdistuvan televalvonnan edellytyksiä koskevan sääntelyn. Suojelupoliisi viittaa siihen, mitä se on telekuuntelua koskevan pykäläehdotuksen yhteydessä edellä lausunut.

Sotilastiedustelulain 39 § (Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen). Ehdotettavan pykälän esikuvana on ilmeisesti poliisilain nykyisen 5 luvun 25 §. Päinvastoin kuin poliisilain pykälään, nyt kyseessä olevaan pykälään ei sisältyisi säännöstä, jonka mukaan teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi saadaan käyttää ainoastaan tähän tarkoitukseen soveltuvaa teknistä laitetta. Pykälään ei myöskään sisältyisi säännöstä siitä, että Viestintävirasto tarkastaa teknisen laitteen vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

Edellä sanotusta huolimatta pykälän perusteluissa (s. 230) todetaan, että sotilastiedusteluviranomainen saisi käyttää tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelait-

teen yksilöimiseen. Suojelupoliisi toteaa, että jos asiasta nähdään tarpeelliseksi säätää, tulisi sen todennäköisesti tapahtua laissa.

Pykälän perusteluissa myös todetaan, että sotilastiedustelun osalta ei olisi vastaavaa tarvetta kuin poliisitoiminnassa sille, että ulkopuolinen virasto tarkastaisi laitteen vaatimustenmukaisuuden. Perusteluiden mukaan tarkastuksen suorittaisi hallinnonalan yleistä valvontaa suorittava puolustusministeriö sekä tiedustelun ulkopuolista valvontaa suorittava taho. Perusteluista ei ilmene, onko edellä mainituilla tahoilla riittävä tekninen osaaminen tarkastustehtävän hoitamista varten. Lisäksi Suojelupoliisi toteaa, että tiedustelun ulkopuolista valvontaa suorittavaa tahoja lienee pidettävä sellaisena "ulkopuolisena virastona", jonka suorittaman tarkastuksen tarpeellisuus perusteluissa kuitenkin kyseenalaistetaan.

Sotilastiedustelulain 40 § (Peitetoiminta). Pykälään ehdotettavan 3 momentin mukaan peitetoiminta asunnossa olisi sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Pykälän perusteluissa (sivu 232) asiaa selitetään seuraavasti:

"Peitetoimintavaltuus ei oikeuttaisi menemään vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Toisaalta pykälän 3 momentin mukaan peitetoimintaa suorittavalla henkilöllä tulisi olla oikeus paljastumisen estämiseksi mennä asuntoon, loma-asuntoon ja muuhun asumiseen tarkoitettuun tilaan, kuten hotellihuoneeseen, teltaan, asuntovaunuun ja asuttavaan alukseen, sekä asuintalojen porraskäytäviin ja asukkaiden yksityisaluetta oleville pihuille käyttämällä hyväksi peitettä."

Säännöksestä ja sen esitöistä jää jossain määrin epäselväksi, onko tarkoituksena ollut rajata peitetoimintavaltuuden käytön ulkopuolelle perustuslain 10 §:ssä vai rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettu kotirauhan suojan piiri. Esimerkiksi perusteluissa mainittujen asuintalojen porrashuoneiden ja yksityisaluetta olevien pihojen ei ole katsottu kuuluvan perustuslain sisältämän kotirauhan suojasäännöksen piiriin.

Sotilastiedustelulain 41 § (Peitetoimintaa koskeva esitys ja suunnitelma) ja 42 § (Peitetoiminnasta päättäminen). Pykäliltä näyttäisivät kokonaan puuttuvan perustelut.

Sotilastiedustelulain 51 § (Paikkatiedustelu). Pykälä ja sen perustelut vaikuttavat ristiriitaisilta.

Pykälän 1 momentin mukaan paikkatiedustelulla tarkoitettaisiin paikassa toimitettavaa tiedustelua esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan paikkatiedustelua ei saisi toimittaa paikassa, jossa tiedustelun kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai joista mainitun luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta. Paikkatiedustelu saataisiin kuitenkin suorittaa, jos tiedonhankinnan kohteeksi voidaan olettaa joutuvan tietoa, josta henkilö voidaan velvoittaa todistamaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 3 momentin nojalla tai vastaamaan kysymykseen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 4 momentin nojalla.

Pykälän 3 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomaiselle voitaisiin vakituisen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella antaa lupa paikkatiedusteluun, jos sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

Pykälän 1 momentin perusteluiden (sivu 238) mukaan momentissa tarkoitettu paikka vastaisi pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 4 momentissa tarkoitettua paikkaa. Suojelupoliisi toteaa, että tämä ei pidä paikkansa. Viitatussa pakkokeinolain momentissa säädetään niin sanotusta paikanetsinnästä, joka voidaan kohdistaa muuhun kuin saman pykälän 2 momentissa (yleinen kotietsintä) tai 3 momentissa (erityinen kotietsintä) tarkoitettuun paikkaan. Sotilastiedustelulain 51 §:n sisältämät kiellot kohdistaa paikkatiedustelua eräisiin tiloihin eivät vastaa pakkokeinolain 8 luvun 1 §:ssä omaksuttua rajanvetoa yhtäältä paikanetsinnän ja toisaalta yleisen kotietsinnän sekä erityisen kotietsinnän välillä.

Pykälän 2 momenttiin sisältyvät viittaukset eräisiin oikeudenkäymiskaaren säännöksiin ovat virheellisiä. Momentissa viitatuissa oikeudenkäymiskaaren 23 ja 24 §:issä ei säädetä todistelukielloista, vaan kirjallisen kertomuksen käyttökiellosta. Momentissa lienee haluttu viitata mainittuihin oikeudenkäymiskaaren pykäliin sellaisina kuin ne olivat voimassa ennen vuonna 2015 toteutettua 17 luvun uudistusta. Jos näin on, määrittäisi rajanveto paikkatiedustelun ja erityisen kotietsinnän alaan kuuluvan toimenpiteen välillä suurin piirtein - joskaan ei täysin - samalla tavalla kuin siviilitiedustelulainsäädännön yhteydessä ehdotetussa poliisilain 5 a luvun 24 §:ssä.

2 momentin toisen virkkeen nojalla paikkatiedustelu saataisiin oikeudenkäymiskaareissa säädettyistä todistelukielloista huolimatta toimittaa, jos tiedonhankinnan kohteeksi voidaan olettaa joutuvan tietoa, josta henkilö voidaan velvoittaa todistamaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 3 momentin nojalla tai vastaamaan kysymykseen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 4 momentin nojalla. Virkkeessä viitatussa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 3 momentissa säädettiin, että lääkäri ja muu asianhoitaja tai oikeudenkäyntiavustaja kuin syytetyn oikeudenkäyntiavustaja voidaan velvoittaa todistamaan asiassa, jossa syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta saattaa seurata vankeutta kuusi vuotta tai ankarampi rangaistus, taikka sanotunlaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen. Virkkeessä viitatussa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 4 momentissa puolestaan säädettiin, että journalisti voidaan velvoittaa rikosoikeudenkäynnissä vastaamaan kysymykseen, jos asia koskee esimerkiksi rikosta, josta saattaa seurata vankeutta kuusi vuotta tai ankarampi rangaistus.

Suojelupoliisi ei pidä paikkatiedustelukiellosta poikkeamiseen oikeuttavaa ehdotettua säännöstä asianmukaisena tai perusteltuna. Koska poikkeamisen mahdollisuus olisi sidottu vakavaa rikosasiaa koskevan oikeudenkäynnin vireilöön, seuraisi sen toteuttamisesta, että sotilastiedusteluviranomainen paikkatiedustelun suorittaessaan toimisi rikosta selvittävänä tai rikosprosessia avustavana viranomaisena. Tiedustelun tarkoituksena ei ole selvittää rikoksia. Paikkatiedustelukiellojen tulisi Suojelupoliisiin näkemyksen mukaan olla luonteeltaan ehdottomia.

Pykälän 2 momentin perusteluissa (sivu 239) esitetään epäonnistuneeksi katsottava esimerkki siitä, kuinka ehdotettua sääntelyä sovellettaisiin. Perusteluiden mukaan:

"Momentin kiellon piirissä olisivat erityisesti sellaisten tilojen paikkatiedustelu, jossa voi olla jonkin muun lain perusteella erityisen salassapitovelvollisuuden alaista tietoa. Tilojen korostunut liityntä salassapitovelvollisuuteen tai oikeuteen todettaisiin ilmaisulla "tiedustelua sellaisessa tilassa, jossa tiedustelun kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa". Ilmaisuu tarkoittaisi sitä, että paikkaan kohdistuvan tiedonhankinnan määrittäminen paikkatiedustelujen kieltojen alaan ei riippuisi kategorisesti siitä, mihin tarkoitukseen kyseessä olevaa paikkaa yleensä tai pääasiallisesti käytetään. Paikkatiedustelun alaan saattaisi mennä esimerkiksi asianajajan asunto, jos hän tekee töitä siellä tai jos siellä muuten on hänen työhönsä liittyviä asiakirjoja."

Suojelupoliisi toteaa, että esimerkkitilanne ei menisi paikkatiedustelun alaan, vaan siihen liittyisi - kuten asianmukaista onkin - kaksinkertainen tiedustelukiello. Ensinnäkin, jos kyseessä olevassa asianajajan asunnossa tiedusteluviranomaisen tieton säilyttäisiin hänen työhönsä liittyviä asiakirjoja, voidaan paikkatiedustelun ilman muuta katsoa kohdistuvan tilaan, jossa tiedustelun kohteeksi on syytä olettaa joutuvan kiellon alaista tietoa. Toiseksi pykälän 3 momentissa säädettäisiin kiellosta kohdistaa paikkatiedustelua vakinaiseen asumiseen käytettävään tilaan, jollaiseksi asianajajankin asunto kaiketi on katsottava.

Sotilastiedustelulain 52 § (Paikkatiedustelusta päättäminen). Pykälän 7 momentin mukaan paikkatiedustelussa ei saataisi hankkia pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa. Jos paikkatiedustelussa ilmenisi, että tiedustelu on kohdistunut sellaiseen tietoon, olisi tiedustelu siltä osin heti lopetettava ja tietoa koskevat muistiinpanot ja jäljennökset heti hävitettävä.

Momentissa viitatussa pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa säädetään, kuten edellä on todettu, erityisestä kotietsinnästä. Erityisen kotietsinnän ala määräytyy suurin piirtein samoin kuin paikkatiedustelua koskevan ehdotetun 51 §:n 2 momentin sisältämät oikeudenkäymiskaareen liitännäiset paikkatiedustelukiellot. Kun nyt kyseessä oleva momentti säätäisi ehdottomasta velvollisuudesta lopettaa paikkatiedustelu ja hävittää sillä hankitut tiedot, jää epäselväksi, kuinka paikkatiedustelukiellosta poikkeamista koskevaa sääntelyä (51 §:n 2 momentin jälkimmäinen virke) voitaisiin soveltaa. Kyseisen poikkeussääntelyn mukaanhan paikkatiedustelu saataisiin suorittaa, jos tiedonhankinnan kohteeksi on syytä olettaa joutuvan kiellon alaista tietoa, joka liittyy vireillä olevaan rikosprosessiin.

Sotilastiedustelulain 65 § (Tietoliikennetiedustelun määritelmä). Pykälässä säädettäisiin tietoliikennetiedustelun määritelmästä. Määritelmä vastaisi tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavaksi ehdotetun lain 2 §:n 1 momentin määritelmäsäännöstä.

Pykälän perusteluiden (sivu 246) mukaan "tietoliikennetiedustelun kohteena olevan viestinnän sekä lähettäjä ja vastaanottaja eivät ole viestinnän tapahtumisen aikana Suomen alueella, vaan tietoliikenteen reitittämisen takia viestintä käy hetkellisesti Suomen rajan sisäpuolella". Suojelupoliisi kiinnittää huomiota siihen, että jos sotilastietoliikennetiedustelun käytön edellytyksenä on, että viestinnän molemmat osapuolet ovat Suomen ulkopuolella viestintätapahtuman aikaan, määrittäyty menetelmän käyttöala toisin kuin siviilitietoliikennetiedustelussa. Tämä ei kuitenkaan liene tarkoituksena, sillä sotilastiedustelulain 74 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että tietoliikennetiedustelulla saadut

tiedot olisi hävitettävä, jos käy ilmi, että viestinnän molemmat osapuolet - ei siis jompikumpi osapuolista - oli Suomessa viestintätapahtuman hetkellä. Pykälän perusteluista on näin ollen syytä korjata ehdotettua sääntelyä vastaaviksi.

Tässä yhteydessä Suojelupoliisi myös toteaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksen tietoliikennetiedustelua koskevasta luvusta puuttuu sellainen kielto kohdistaa tietoliikennetiedustelua kotimaiseen viestintään, josta ehdotetaan säädettäväksi siviilitietoliikennetiedustelulain 12 §:ssä. Sotilastiedustelulakiehdotukseen sisältyy ainoastaan edellä mainittu hävittämisvelvollisuutta koskeva säännös.

Sotilastiedustelulain 68 § (Valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu). Pykälässä säädettäväksi ehdotettavan valtiolliseen toimijaan kohdistuvan tietoliikennetiedustelun edellytykset eroaisivat muuhun toimijaan kohdistettavan tietoliikennetiedustelun edellytyksistä. Pykälän perustelut vaikuttaisivat kuitenkin osin ristiriitaisilta. Perusteluiden (sivu 251) mukaan valtiolliseen toimijaan kohdistuvaa tietoliikennetiedustelua koskevan pykälän soveltaminen tulisi kyseeseen vain niissä tapauksissa, joissa tiedustelujärjestelmään ohjautuvaan tietoliikennevirtaan ei ylipäätään voisi päätyä luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa nauttivaa tietoliikennettä. Perusteluiden jo heti seuraavassa kappaleessa kuitenkin mainitaan, että valtiolliseen toimijaan kohdistuvassa tietoliikennetiedustelussa kohteeksi voisi päätyä myös viestintää, jossa vastaanottajana tai lähettäjänä olisi muu kuin valtiollinen toimija, ja että tällainen viestintä siinä tapauksessa olisi välittömästi hävitettävä.

Äsken mainittuun hävittämisvelvollisuuteen palataan pykälän 2 momentin perusteluissa. Niiden (sivu 253) mukaan, jos viestin käsittelyn aikana kävisi ilmi, että käsittelyn kohteena oleva viesti on luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan piirissä, "tulisi se viipymättä hävittää hävittämistä koskevien säännösten perusteella". Suojelupoliisi toteaa, että tosiasiaa laki ei sisällä säännöksiä, jotka velvoittaisivat sotilastiedusteluviranomaisen viipymättä tai muutenkaan hävittämään viestintäsalaisuuden piiriin kuuluvat viestit. Lakiehdotuksen 74 §:n mukainen hävittämisvelvollisuus koskisi ainoastaan ns. kotimaista viestintää ja tiettyjä sellaisia viestejä, jotka liittyvät oikeudenkäymiskaarissa säädetyihin todistamiskieltoihin tai oikeuksiin olla todistamatta. Lakiehdotuksen 83 § puolestaan säätäisi ns. irrelevanssiperusteisesta tietojen hävittämisestä, missä on kyse muusta asiasta kuin tietojen hävittämisestä sen johdosta, että ne kuuluvat perusoikeussääntelyn piiriin.

Sotilastiedustelulain 76 § (Ilmoitus rikosepäilystä). Pykälässä säädettäisiin sotilastiedusteluviranomaisen velvollisuudesta ja oikeudesta ilmoittaa tiedustelutoiminnan yhteydessä havaituista ns. ylitörkeistä rikoksista esitutkintaviranomaiselle. Pykälä ei sisältäisi sääntelyä, joka velvoittaisi sotilastiedusteluviranomaisen ilmoituksen tekemisen lisäksi luovuttamaan esitutkintaviranomaiselle rikosta koskevat tarpeelliset tiedot. Ratkaisua perustellaan pykälän esitöissä (sivu 266) seuraavasti:

"Koska sotilastiedustelutoiminnassa ei olisi tarkoitus hankkia tietoja rikoksista käyttämällä tässä laissa säädettyjä toimivaltuuksia, ei sotilastiedusteluviranomaisella ole mahdollisuutta luovuttaa tiedustelutehtävän aikana syntynyttä aineistoa tai materiaalia esitutkintaviranomaiselle. Vaikka rikokseen liittyvää tietoa olisikin syntynyt tiedustelutehtävän suorittamisessa, olisi sotilastiedusteluviranomaisen hävitettävä tällainen tiedustelutehtävään liittymätön tieto välittömästi, kun se käy ilmi."

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan edellä kuvattu ratkaisu voi olla sinänsä asianmukainen, mutta sitä ei ainakaan poikkeuksetta voitane perustella sillä, että sotilastiedustelutoiminnassa havaittuja rikoksia koskevat tiedot olisi epäolennaisuusperusteella hävitetty sotilastiedusteluviranomaisen hallusta. Lakiehdotuksen 4 §:n mukaan sotilastiedustelun kohdeuhkia olisivat muun muassa ulkomainen tiedustelutoiminta ja joukkotuhoukset. Suojelupoliisi pitää jokseenkin luultavana, että näitä kohteita koskevassa tiedustelussa voi tulla ilmi esimerkiksi rikoslain 12 luvun 6 §:ssä rangaistavaksi säädetty törkeä vakoilurikos tai 11 luvun 8 §:ssä rangaistavaksi säädetty kemiallisen aseiden kielon rikkominen. Ei voitane pitää tarkoituksenmukaisena, että tiedusteluviranomainen hävittäisi hallustaan sellaisia rikoksia koskevat tiedot, jotka suoraan liittyvät tiedusteltavana olevaan uhkaan.

Sotilastiedustelulain 80 § (Sotilastiedustelun suojaaminen). Pykälän 1 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomainen saisi käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se on tarpeen sotilastiedustelun paljastumisen estämiseksi.

Momentin perusteluissa (s. 268) todetaan säännöksen sanamuodon ["sotilastiedusteluviranomainen saa käyttää..."] vastaisesti, että pykälä kattaisi myös tietolähteen suojaamisen tietolähteen tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Perusteluiden mukaan tietolähteen suojaamisessa olisi tässä tapauksessa kyse tietolähteen käytettäväksi annettavista väärin, harhauttavien tai peiteltyjen tietojen tai rekisterimerkintöjen taikka väärin asiakirjojen käytettäväksi antamisesta.

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan tietolähteen suojaaminen edellä kuvatulla olisi sinänsä tarkoituksenmukaista, mutta synnyttää huomattavan vaaran, että tietolähdetoiminnan ja peitetoiminnan välinen rajanveto hämärtyy. Peitetoimintaa koskevien sotilastiedustelulakiehdotuksen 40-42 §:ien mukaan kyseistä peitetoimintatoimivaltuutta saisi käyttää ainoastaan virkamies. Epäselväksi myös jää, kuinka sotilastiedusteluviranomainen voisi lakiehdotuksen 81 §:n 3 momentissa edellytetyllä tavalla tehokkaasti valvoa väärin suojausten käyttöä, jos käyttäjänä olisi yksityinen henkilö.

Sotilastiedustelulain 84 § (Tiedustelutehtävään liittymättömän tiedon käyttäminen). Pykälän mukaan tiedustelutehtävään liittymättömää tietoa saisi käyttää käynnissä olevan tai tulevan tiedustelutehtävän suorittamisessa, jos se olisi saatu hankkia samalla tiedustelumenetelmällä kuin tiedustelutehtävään liittymättömän tieto hankittiin. Tiedustelutehtävään liittymättömän tiedon käyttämisestä päättäisi tuomioistuin, jos sillä olisi toimivalta päättää siitä tiedonhankintakeinosta, jolla tieto on saatu.

Pykälän merkitys ja sen sisältö jäävät epäselviksi. On ilmeistä, että esikuvana on ollut ylimääräisen tiedon käyttöä sääntelevä poliisilain 5 luvun 54 §:n 1 momentti. Kyseisen säännöksen mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä poliisilain 5 luvun mukaista tiedonhankintakeinoja, jolla tieto on saatu. Poliisilain ratkaisu perustuu siihen, että eri tiedonhankintakeinojen käytön erityisinä edellytyksinä olevat perusterikokset on säädelty tiedonhankintakeinokohtaisesti. Sotilastiedustelulaissa tiedustelumenetelmien käyttö ei ole samalla tavalla porrasteista, sillä tiedustelumenetelmien käyttökohteet (lain 4

§) olisivat menetelmään katsomatta samat. Ainoastaan tiedustelumenetelmien edellytyskynnyksiin ("erittäin tärkeä merkitys tiedon saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta", "välttämätöntä tiedon saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta") sisältyy variaatiota. Epäselväksi jää, kuinka näiden edellytyskynnysten täytymisen arviointi on ajateltu voitavan tehdä jälkikäteisesti. Asiaan liittyy vielä sekin, että ehdotettavan pykälän mukaan tiedustelutehtävään liittymätöntä tietoa saisi käyttää "tiedustelutehtävän suorittamisessa", eikä ilmaisun epämääräisyydestä johtuen ole kovin ilmeistä, mitä tällainen käyttö voisi pitää sisälleen.

Sotilastiedustelulain 85 § (Tiedustelumenetelmän käytön lopettaminen kiiretilanteessa ja sillä saadun tiedon hävittäminen). Pykälän otsikkoa tulisi ilmeisesti muuttaa, sillä pykälä ei sääntele kiiretilanteessa tapahtuvaa tiedustelumenetelmän käytön lopettamista vaan kiiremenettelyssä päätetyn tiedustelumenetelmän käytön lopettamista.

Pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta lopettaa eräiden kiireellisessä menettelyssä päätettyjen tiedustelumenetelmien käyttö ja hävittää niillä hankitut tiedot, jos tuomioistuimien katsoo, ettei edellytyksiä tiedustelumenetelmän käytölle ollut. Suojelupoliisi toteaa, että lakiehdotuksen mukaan myös televalvonnan väliaikaisesta käytöstä voitaisiin päättää kiireellisessä järjestyksessä. Televalvontaan ei kuitenkaan viitata nyt kyseessä olevassa pykälässä, mistä seuraa, ettei sen käyttöä olisi lopetettava eikä sillä saatuja tietoja olisi hävitettävä siinäkin tapauksessa, että tuomioistuimien kumoaa kiirepäätöksen. Tällaisen lopettamis- ja hävittämisvelvollisuuden puuttuminen laista lienee katsottava Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan vastaiseksi (esim. ratkaisu EIT Zakharov v. Venäjä).

Sotilastiedustelulain 86 § (Tiedonhankinnasta ilmoittaminen). Pykälän 6 momentin mukaan peitetoiminnasta, valeostosta, tietolähteen ohjatusta käytöstä tai paikkatiedustelusta ei olisi velvollisuutta ilmoittaa tiedustelumenetelmän käytön kohteelle, jos asiassa ei olisi aloitettu esitutkintaa. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatettaisiin, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 §:ssä säädetään.

Suojelupoliisi toteaa jäävän epäselväksi, miten säännökseen sisältyvää vaatimusta paikkatiedustelusta ilmoittamisesta tulisi tulkita. Pakkokeinolain 60 §:ssä säädetään salaisten pakkokeinojen ilmoittamisesta pakkokeinokohtaisesti. Kun pakkokeinolaki (eikä siten myöskään pakkokeinolain 10 luvun 60 §) ei tunne salaista pakkokeinoja nimeltä paikkatiedustelu, on vaikea tietää, miten ja miltä osin kyseistä 10 luvun 60 §:ää tulisi soveltaa paikkatiedustelusta ilmoittamiseen. Paikkatiedustelusta ilmoittamisen osalta nyt kyseessä olevan pykälän 7 momentissa olisi syytä viitata pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 2-7 momenttiin, mistä seuraisi, että paikkatiedustelusta esitutkinnan aloittamisen jälkeen ilmoitettaisiin samojen perusteiden mukaan kuin peitetoiminnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä.

Sotilastiedustelulain 89 § (Reserviläisen osallistuminen kansainväliseen toimintaan). Ehdotettavan pykälän 1 momentin mukaan:

"Tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt puolustusvoimista annetun lain 47 §:n perusteella sotilastiedusteluviranomaisen palveluksesta eronnut kansainväliseen toimintaan osallistuva puolustusvoimien palvelusuhteeseen otettu tai sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain mukaisessa palvelusuhhteessa oleva päättää 4 luvussa säädettyjen tiedustelumenetelmien

käytöstä puolustusvoimien kansainvälisen avun antamisessa ja muussa kansainvälisessä toiminnassa sekä sotilaallisessa kriisinhallintaoperaatiossa".

Suojelupoliisi toteaa, että momentti näyttäisi säätävän päätöstoimivallasta tyhjentävästi, mikä ei liene ollut tarkoituksena. Momentin sanamuodon mukaan momentissa tarkoitettujen päätöksen tiedustelumenetelmien käytöstä voisi tehdä ainoastaan puolustusvoimien palveluksesta eronnut ja sittemmin uudelleen palvelussuhteeseen otettu henkilö, ei sen sijaan puolustusvoimien kantahenkilökuntaan kuuluva virkamies. Säännös näyttäisi myös olevan ristiriidassa pykälän ehdotetun 3 momentin kanssa. Kyseisen 3 momentin mukaan pääesikunnan tiedustelupäällikkö tekisi päätöksen pykälän tarkoittamassa kansainvälisessä toiminnassa käytettävistä tiedustelumenetelmistä.

Sotilastiedustelulain 97 § (Muutoksenhaku korvauspäätökseen). Pykälässä säädettäisiin muutoksenhausta teleyritykselle tai tiedonsiirtäjälle maksettavaan korvaukseen. Pykälän 4 momentin mukaan Viestintävirastolle olisi annettava tilaisuus tulla kuulluksi asian hallinto-oikeuskäsittelyssä.

Suojelupoliisi kiinnittää huomiota siihen, että siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevan ehdotuksen mukaan Viestintävirastolle olisi annettava tilaisuus tulla kuulluksi teleyritykselle maksettavaa korvausta koskevassa muutoksenhausta (poliisilain 5 a luvun 51 §), mutta ei tiedonsiirtäjälle maksettavaa korvausta koskevassa muutoksenhausta (tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavan lain 23 §). Siviili- ja sotilastiedustelulainsäädännöissä omaksuttavat ratkaisut on syytä sovittaa yhteen jatkovalmistelussa.

Sotilastiedustelulain 102 § (Sotilastiedustelun tietojärjestelmän sisältö). Pykälän 1 momentin mukaan sotilastiedustelun tietojärjestelmä voisi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä ja yhdistää sotilastiedusteluviranomaiselle tässä laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

Momentti säätäisi käytännössä tietojärjestelmän rekisteröintikynnyksestä. Kynnyksenä olisi se, että henkilötietojen käsittely on tarpeen sotilastiedusteluviranomaiselle säädyttyjen tehtävien suorittamiseksi. Suojelupoliisi toteaa, että momentin sisältämä viittaus sotilastiedusteluviranomaiselle "tässä laissa säädettyihin tehtäviin" jää epämääräiseksi, sillä lakiehdotus ei sisällä varsinaista säännöstä sotilastiedusteluviranomaisen tehtävistä.

Pykälän 2 momentti sisältäisi kymmenkohtaisen luettelon tietojärjestelmään talletettavista henkilötiedoista. Momentin perusteluiden mukaan luettelo olisi luonteeltaan "tyhjentävä". Suojelupoliisi suhtautuu varauksellisesti tähän luonnehdintaan. Momentin 1-7 kohdat ja 9 kohta sisältäisivät varsin yksityiskohtaista sääntelyä tallennettaviksi sallituista henkilötiedoista, mutta momentin 8 kohta ("muut henkilön tai oikeushenkilön yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot") ja 10 kohta ("muut henkilön toimintaa tai käyttäytymistä kuvaavat tiedot") näyttäisivät antavan melko avoimen valtuuden tallentaa tietojärjestelmään mitä tahansa muutakin tarpeelliseksi katsottavaa henkilötietoa ja henkilöä koskevaa tietoa.

Sotilastiedustelulain 108 § (Oikeus saada tietoja rekistereistä ja tietojärjestelmistä). Pykälä sisältäisi 26-kohtaisen luettelon niistä viranomaisista, joiden rekistereistä ja tietojärjestelmistä sotilastiedusteluviranomaisella olisi oikeus sallassapitosäännösten estämättä ja maksutta saada tietoja. Luettelon 4 kohdan

mukaan oikeus saada salassapitosäännösten estämättä tietoja koskisi tiedon-
saantia poliisin henkilörekistereistä.

Suojelupoliisi toteaa, että sen toiminnallinen tietojärjestelmä olisi yksi niistä poliisin tietojärjestelmistä, josta sotilastiedusteluviranomainen edellä mainitun kohdan nojalla olisi "salassapitosäännösten estämättä" oikeutettu saamaan tietoa. Tällainen sääntely ei missään olosuhteissa voi tulla kyseeseen. Edellä mainittu tietojärjestelmä, josta säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisi-toimessa annetun lain 5 §:ssä, sisältää sellaisia valtion turvallisuutta vaarantavien hankkeiden tai rikosten estämiseksi tarpeellisia tietoja, jotka eivät millään tavalla liity sotilastiedusteluviranomaisen tehtäväalaan ja joihin esimerkiksi liittyy oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10 §:ssä säädetty ehdoton todistamiskielto. Ehdotettu säännös myös vaarantaisi niin siviili- kuin sotilastiedusteluviranomaisen kansainvälisen yhteistyön, sillä se kaiketi merkitsisi, että kansainvälisissä tietojenluovutuksissa asetetut käyttötarkoituusrajoitukset, kiellot ja ehdot syrjäytyisivät. Esimerkiksi näistä syistä siviilitiedustelulakiehdotukseen ei ole otettu vastaavaa säännöstä, jonka nojalla sotilastiedusteluviranomainen olisi velvoitettu luovuttamaan tietojärjestelmästäan Suojelupoliisille Suojelupoliisin tarpeelliseksi katsomat tiedot. Sotilastiedusteluviranomaisen ja Suojelupoliisin välisestä velvoitteesta tehdä yhteistyötä ja vaihtaa tietoja säädettäisiin sotilastiedustelulain 15 §:ssä ja poliisilain 5 a luvun 53 §:ssä. Nämä pykälät perustuvat siihen, että tiedon luovuttamisen lainmukaisuus aina arvioitaisiin tiedon luovuttajan toimesta.

Suojelupoliisi toteaa, että se pitää sotilastiedusteluviranomaiselle ehdotettua rajoittamatonta oikeutta saada tietoja poliisin henkilörekistereistä myös muilta kuin edellä mainituilta osilta ongelmallisena. Kun mietinnössä näytetään monin paikoin nostettavan esiin sotilastiedustelun ja rikostorjunnan perustavanlaatuiset erot, olisi hyödyllistä tietää, miksi sotilastiedusteluviranomaisella on näin laaja tarve saada käyttöönsä pääasiallisena rikostorjuntaviranomaisena toimivan poliisin henkilörekisterit. Pykälän perusteluissa tätä tarvetta ei motivoida lainkaan.

Sotilastiedustelulain 115 § (Tietojen luovuttamisesta päättäminen). Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että henkilötiedot poistettaisiin sotilastiedustelun tietojärjestelmästä 50 vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä. Tietojen säilytysaika olisi poikkeuksellisen pitkä, sillä esimerkiksi Suojelupoliisin toiminnallisesta tietojärjestelmästä henkilöä koskevat tiedot on poistettava 25 vuoden kuluttua siitä, kun viimeinen tieto merkittiin järjestelmään.

Momentin perusteluissa (sivu 289) tarvetta kaksi kertaa pidempään säilytysaikaan perustellaan sillä, että "sotilastiedustelutoiminnassa tuotettavat analyysit ja ennakkovaroituskäytön ylläpitäminen saattavat edellyttää henkilötietojen rekisteröintiä huomattavasti pidemmällä aikavälillä kuin esimerkiksi rikostorjunnassa. Rikostorjunnan aikajänne voidaan poikkeuksetta sitoa yhteen muun muassa tekoja koskevien vanhentumissäännösten kanssa. Sotilastiedustelussa, jossa ei ole kyse rikoksen estämisestä tai paljastamisesta, tämä ei ole mahdollista. Tuotettavat tiedot ja niistä tehtävä analyysi tulisivat käsittää syklinä, joka tietoa tuottaessaan synnyttää lähes aina mahdollisia uusia tietotarpeita."

Suojelupoliisi toteaa, että sen on vaikea nähdä, miksi sotilaallisia uhkia koskevan analyysin tai ennakkovaroituskäytön tuottaminen edellyttäisi henkilötietojen säilyttämistä 50 vuoden ajan. Pääsääntöisesti henkilötiedot eivät liene alun al-

kaenkaan keskiössä sotilasstrategisen tilannekuva-analyysin luomisen tai sotilaallisen ennakkovaroituskyvyn ylläpitämisen kannalta.

Sotilastiedustelulain 123 § (Puolustusministeriön suorittama valvonta). Pykälässä säädettäisiin puolustusministeriön sotilastiedustelutoimintaan kohdistamasta laillisuusvalvonnasta. Pykälän 1 momentin mukaan puolustusministeriöllä olisi oikeus tarkastaa tässä laissa tarkoitettujen tiedonhankintakeinojen käytöstä laadittu pöytäkirja. Pykälän 2 momentin mukaan puolustusministeriöllä olisi oikeus saada salassapitosäännösten estämättä tiedot yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuudeltaan merkittävistä sotilastiedusteluun liittyvistä asioista.

Pykälän 1 momentti näyttäisi, ilmeisesti tarkoitustaan vastaamattomasti, tosiasiassa kaventavan puolustusministeriön laillisuusvalvontatoimivaltaa, koska tarkastusoikeus rajattaisiin koskemaan ainoastaan tiedustelumenetelmien käytöstä laadittuja pöytäkirjoja. Tarkastusoikeus ei siten koskisi esimerkiksi tiedustelumenetelmien käyttöä koskevia päätöksiä tai tiedustelumenetelmien käytöllä saatua aineistoa. Pykälän 2 momentti näyttäisi sääntelevän pikemminkin sotilastiedusteluviranomaisen informointivelvollisuutta tai puolustusministeriön tiedonsaantioikeutta kuin ministeriön suorittamaa valvontaa.

Sotilastiedustelulain 127 § (Tiedustelukiellot). Pykälän 1 momentin mukaan luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan puuttuvia tiedustelumenetelmiä ei saisi kohdistaa sellaiseen viestintään tai viestiin, josta viestinnän osapuoli ei saisi todistaa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16 tai 20 §:n nojalla.

Suojelupoliisi toteaa, että momentissa viitatussa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä säädetyssä ns. journalistin lähdesuojassa ei ole kyse velvollisuudesta vaan oikeudesta olla todistamatta. Näin ollen momentin sanamuodon tulisi kuulua: "...josta viestinnän osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta...".

Sotilastiedustelulain 134 § (Menettely tuomioistuimessa). Pykälän ehdotetun 5 momentin mukaan, jos tuomioistuin olisi myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saisi tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen henkilöön, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuusi kuukautta aiemman lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voitaisiin käsitellä mainitun virkamiehen läsnä olematta myös, jos tiedustelumenetelmän käyttö on jo lopetettu.

Momentin perusteluissa (s. 297) asiasta todetaan seuraavaa:

"Momentin jälkimmäisen virkkeen mukaiseen tapaukseen liittyvät samanlaiset tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat kuin ensimmäisenkin virkkeen tarkoittamissa tilanteissa. Jälkimmäinen virke koskisi siis tilanteita, jossa pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on väliaikaisesti päättänyt tiedustelumenetelmän käytöstä 6 §:n 1 momentin, 7 §:n 1 momentin tai 25 §:n 2 momentin nojalla sekä tilanteita, jossa tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on väliaikaisesti päättänyt tiedustelumenetelmän käytöstä 12 §:n 1 momentin tai 13 §:n 1 momentin nojalla."

Perusteluissa viitattu momentin jälkimmäinen virke ja sen perusteluksi esitetty teksti eivät näyttäisi koskevan samaa asiaa. Ehdotetussa säännöksessä ei ainakaan sanamuotonsa puolesta ole kyse kiiretilanpäättösten tuomioistuinkäsittelystä vaan jo lopetettua tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan asian käsittelystä tuomioistuimessa. Perustelutekstin sisältö jää muutenkin epämääräiseksi. Siinä näytettäisiin todettavan, että tuomioistuin voi käsitellä sotilastiedusteluvirkamiehen tekemän kiirepäättöksen kyseisen virkamiehen läsnä olematta. Suojelupoliisin näkemyksen mukaan kuitenkin juuri tällaisiin tilanteisiin liittyy sellaisia korostettuja oikeusturvanäkökohtia, jotka perustelevat päätöksen tehneen tai häntä edustavan virkamiehen läsnäolon tuomioistuimessa.

Suojelupoliisin päällikkö
Poliisineuvos

Antti Peltari

Päälakimies

Jan Sjöblom